

HAGYMA RACIONALIZÁCIÓS MÁTRIX AZ ERDÉLY ÉPÜLETEGYÜTTESHEZ

„– Milyen az élet?
– Mint a hagyma.
– Bűdös?
– Nem.
– Csípős?
– Nem.
– Ha kiteszem a napra, megbarnul és megrohad?
– Nem.
– Hát akkor?
– Több rétegű. Érted?”¹

*Dehogy is vagy császár, Peer; csak hagyma vagy.
S most, kedvesem, meghántalak itt!
Sem bőgés, sem kunyerálás nem segít.
(Felvesz egy hagymát és rétegenként hántani kezdi)
Ez a külső rongyos réteg, amely lejött,
a roncsron küzdő, árva hajótörött.
Ez az utas-bőr, vékony, akár a levél,
de benne mégis Peer Gynt íze él.
Az aranyásó énje bújt bele ebbe,
szikkadt – ha ugyan volt valaha nedve.
Egy csücskös, durva, kemény lemez:
A Hudson öböl nyers prémvadásza ez.
Koronaszerű ez, gyorsan vetem el,
több szót az ilyen nem is érdemel.
Ez a kurta s erős, ez a régész lenne?
Ni, a próféta; friss és sok a nedve.
Hazugság-bűzű, mondja az írás;
aki jó, ettől elfogja a sírás.
S ez, amely áll összehajolva, lágyan,
az úr, aki élt mulatva, vidáman.
Ez tán beteg itt. Feketés a sávja; –
a papot vagy a négereket imitálja.
(Több réteget hánt le egyszerre)
Hű! mennyi burok van itt, töméntelen!
Dehát a magját meg sohasem lelem?”²*

Az iménti két idézet és idézési mód jól mutatja a külső látogatói elvárások és belső tudományos igények ellentmondását. A hagyományos történetmesélés lassú, ráérős, ugyanakkor részletekbe menő megfogalmazásában, a dráma valós előadása a megszületése idején a maga öt felvonásával lekötötte a nézőket, akár öt-hat órán keresztül. Ebben a hagyma hasonlat kibontására is jutott bőven idő, szemben a mai igényeket reprezentáló filmmel, ahol másfél órába sűrítetten kell elmesélni az eseményeket, így a hasonlat pár sorra szűkül. (Gyerekeimet elnézve talán a film is kezd hosszúnak tűnni és helyét a rövid videók, klipek foglalják el, ahol már csak egy villanásnyi idő jutna rá.) Ebben a sűrített megfogalmazásban elvesztik jelentőségüket az apró részletek, egy hozzávetőleges felemlítés is alkalmas a hangulat felidézésére.³ A mai színházi törekvések is ebbe az irányba mutatnak, tudatos dramaturgiával, új, ma közérthető nyelvre való fordítással, a librettó meghúzásával igyekeznek tömöríteni a darabon, és ezzel a ma nézője szempontját figyelembe véve emelnek ki részeket. Sokszor akár a mai környezetbe, díszletbe, ruházatba ültetve át a darabot.⁴

Ha egy kultúrát szeretnénk bemutatni, többféle megközelítés és tudományos modell is szóba kerülhet.⁵ Ezek közül egyik a Hofstede-i hagyma diagram,⁶ melyet elsősorban a szociológusok használnak a kultúra megértésére. A diagram nagyjából a hagyma belső keresztmetszetét idézi elénk, körökkel ábrázolva a hagymahéjakat. Kvázi a kultúra rétegeit, mint a hagyma leveleit képzeljük el. A legkülső réteg a szimbólumoké: olyan szavak, gesztusok vagy tárgyak, melyek sajátos jelentést hordoznak. Ezt a jelentést azok ismerik, akik az adott kultúrához tartoznak. Új szimbólumok könnyen teremthetnek, a régiak viszont hamar eltűnhetnek. Az eggyel belsőbb héjon a hősök vagy mintaképek helyezkednek el: élő vagy már meghalt személyek, valódiak vagy csak a képzelet teremtményei, akik az adott kultúra által nagyra értékelt tulajdonságokkal rendelkeznek és modellt nyújtanak a viselkedéshez. A következő levél a rítusoknak felel meg:

1 Emlékezet utáni idézet a Shrek című mesefilmből.

2 IBSEN, Henrik 1973. 113.

3 Sőt, a pontos idézethez a film jogtulajdonosának engedélyére lenne szükség.

4 Örkény Színház, SHAKESPEARE, William: Hamlet, rendező: Bagossy László, bemutató 2014. március 21. Átrium. MARLOWE, Christopher: II. Edward, rendező: Alföldi Róbert, bemutató 2016. október 7.

5 ANONIM 2015.

6 HOFSTEDÉ, Geert (született: Haarlem, Hollandia, 1928. október 2.) nagy hatású holland szociálpszichológus, a nemzeti és szervezeti kultúrák interakcióinak szakértője. A The Wall Street Journal a világ húsz legbefolyásosabb személye között jegyzi. Számos könyv szerzője, többek közt Culture's Consequences (2. átdolgozott kiadás 2001.) és Cultures and Organizations, Software of the Mind (átdolgozott kiadás 2005.) (Magyar fordításban megjelent: Kultúrák és szervezetek – Az elme szoftvere VHE Kft. 2008).

a közös tevékenységek, amelyek technikailag fölöslegesek valamiféle cél elérése érdekében, de amelyeket az adott kultúrában társadalmilag lényegesnek tartanak, ezért végrehajtának. Legbelül helyezkednek el az értékek, melyek alapvetően meghatározzák, hogy mi a jó és mi a rossz. Az értékek a gyakorlatokon keresztül mintegy középső, fölszökkenő hagymaszál kapcsolatot teremtenek a másik három réteggel. Ez a modell elsősorban az egymásra épülést és a kutathatóságot mutatja meg nekünk. Ezzel gyökeresen más kultúrafelfogások és modellek is léteznek, melyek felsorolásától itt eltekintek, csak egyet szeretnék közülük kiemelni. Ez a GOLDMANN-féle jéghegymodell,⁷ mely az egész kultúrát úgy gondolja el, mint tengerben úszó jéghegyet, melynek kb. 10%-a van a felszín fölött megfigyelhetően. Ez az, amit a kutató láthat: a nyelv, a viselkedés, illem, hagyományok. Ezekkel az elemekkel a társadalom többsége is nagyjából tisztában van, ám a víz alatti rész, amely igazán meghatározó, kevésbé megismerhető, és annak is a legmélyén helyezkednek el a rendkívül fontos értékek, feltételezések, gondolkodási minták. A modellt elsősorban azért hozták létre, hogy illusztrálja a kultúra megismerhetőségét és jól bemutassa a kutatások alapvetően behatárolt voltát és lehetséges eredményeit.

Tulajdonképpen így vagyunk ezzel az Erdély épületegyüttes esetében is. Hiszen a bemutatási lehetőségeink erősen korlátozottak. A korábbi gyakorlathoz képest, amikor egy tájegységet akár több portával, árnyaltan tudtunk felvázolni a látogató számára, Erdély tekintetében, amely önmaga is több tájegységre bomlik, nem tudjuk ezt a részletes prezentálást követni. Egy-egy tájegység ábrázolására, kevés kivétellel, mindössze egy porta áll rendelkezésre.

Amikor 2006-ban az épületegyüttes első koncepcióját terveztük VASS Erikával, akkor a kulturális jelenségeket bemutatandó néprajzi, építészeti elemeket egy kereső mátrixba rendeztük.⁸ Ennek sorai az Erdélyt kutatók által klasszikusan megfogalmazott tájegységek, míg oszlopai a lényegesnek érzett, bemutatásra javasolt tevékenységek, melyek kiválasztásánál két szempontot tartottunk elsődlegesnek: a jelenség jellemző legyen Erdélyre, de éppen a komplexitás miatt és a szűk lehetőségeket belátva fontosnak éreztük, hogy olyan tevékenységeket válasszunk ki, melyek a jelenlegi múzeumban, illetve a leendő tervezett tájegységekben nem reprezentáltak.

A 2006. évi összegzés során táblázatba foglaltuk a tervezett bemutatási időket 1800-tól 1950-ig. Az épületek adottságait, alaprajzi elrendezését, anyaghasználatát igyekeztünk a kiválasztott idősíkhöz megfelelő tüzelőberendezésekkel kiegészíteni, és a bemutatás oldalán két oszlopot különítettünk el. Az egyik a hagyományos, a Szabadtéri Néprajzi Múzeum gondolkodásának megfelelő bemutatási szituációt tartalmazta, a másik azokat a helyeket jelölte meg, ahol akkori elképzeléseink szerint ter-

mes jellegű kamara, illetve nagyobb kiállításokkal egy-egy tájegység megértéséhez fontos résztémát szeretnénk volna feldolgozni, illetve ebbe az oszlopba kerültek a múzeum-pedagógia számára szükségesnek érzett külön helyszínek.

Az Erdély épületegyüttesre vetítve a hagyma modelünket úgy képzelhetjük el, hogy a hagyma tönkje maga a múzeum, mely gyökereivel a hagyományos népi kultúrába, illetve egyre inkább a hagyományoson túl a napjainkig kialakult hagyományokban gyökerezik. Ebből a tönkből két fő hajtás indul ki, a múzeum két alapfeladata: a lakáskultúra és életmód, illetve a népi építézet bemutatása, és ezt veszik körül a hagyma újabb rétegei: a történelem, vallásosság, nemzetiség, étkezés, tevékenységek, hegyi tanyásodás, a keleti magyar házterületre oly sokáig jellemző egyhelyiséges életmód felelevenítése. Ezt a képet árnyalhatjuk a hagyma legkülső héjaival, melyek az egyes épületek bemutatási idősíkjai, valamint a kapcsolódás a ma aktuális témákhoz és problémákhoz, illetve idesorolom a mai, modern látogatói igények és szükségletek kielégítését is.

A 2006 óta eltelt tíz év során a kutatásokkal párhuzamosan elkezdtük bizonyos fokig bővíteni a megjelenő porták számát, ezzel fellazítva az eredetileg merev egy porta – egy tájegység elvet. Ezen új porták bekerülése új problémákat is felvetett. Az egyik ilyen igény volt, amivel annak idején tudatosan nem számoltunk, a széki porta a Mezőség leggazdagabb hagyományokkal rendelkező, története során hosszú ideig városi rangot viselt településének és a hozzáfűződő sztereotípiáknak a megjelenítése. Építészeti szempontból a jelentősége a háromhelyiséges, fekhelymentes tisztaszobát is magába foglaló alaprajz felvilantása lehet. E porta bekerülése miatt – mivel a környező, általunk eddig kutatót települések építészeti képe és életmódja jelentősen nem különbözik a bemutatható korban a székitől – és a földrajzilag nagyobb lefedettség kedvéért a marosi (déli) Mezőség területéről keresünk új épületeket.

Hasonlóan külső igényként élem meg az archaikus, berendezésében 1850-es évekre datált, rekonstrukcióban fölépülő torockói ház mellett egy újabb, az 1870. évi tűzvész után épült, vakolat architektúrával, kőfalazatú épület felépítését, mert a leendő látogatók nagy részében ez az ikonikus kép jelenik meg Torockó említése kapcsán.

További bővítést jelent egy Fekete-Körös völgyi porta megjelenése, mely tovább növelte a történelmi Erdély területéhez közvetlenül nem kapcsolódó porták számát. Szilágyhoz, Moldvához hasonlóan szerepe a peremvidékekre átnyúló kulturális hatások bemutatása, illetve Köröstárcány esetében a bemutatást elsősorban a korábban végzett és még mai értelemben is jól dokumentált kutatások indokolták.⁹

A látogatói igények kielégítése miatt elgondolkodtunk egy új kocsmá és bolt funkciójú, külön épület kivá-

7 RUDNÁK Ildikó 2010.

8 VASS Erika–BUZÁS Miklós 2007. 229.

9 GYÖRFFY István, dr. KÓS Károly.

lasztásán, mely elsősorban a kisalföldi szatócsbolt mintájára lenne működtethető, de esetleg másodlagos helyszínként a kisebb, tájjellegű ételek kiszolgálására is alkalmas büfé-étterem funkciót is kielégíthetne.

Szintén másképp kezdtünk gondolkodni a tájegységben megjelenő nyelvi identitás, illetve nemzetiségi kultúrák megjelenítéséről. A tájegység előzetes kutatások során, még az ezredfordulót követően röviddel zajlott egyeztetések során a javaslatunk ellenére az a merev álláspont került elfogadásra, hogy az együtt élő népek kultúráját csak hatásaiban mutatjuk meg, s ezt tükrözi a 2006-os koncepció is. Napjainkra munkatársaink többsége egyetért abban, hogy a mai magyar nyelvjárás területének székegy, magyar, csángó bemutatásán túl fontos a román, szász, esetleg cigány nemzetiség akár külön portákkal való megjelenítése, és mindenképpen szeretnénk utalni az örömhény,¹⁰ illetve a zsidó kultúra jelenlétére is a területen.

Az utóbbi években tulajdonképpen konszenzus alakult ki arról, hogy a szász lakosságot külön portával reprezentáljuk, amelynek a Királyföld és környékének viszonylag egységes szász kultúrája miatt nem éreztük akadályát annak, hogy egyetlen portával jelenítsük meg a viszonylag nagy területen élő nemzetiséget, és ezen belül földrajzi szempontok alapján választottuk ki bemutatási célpontnak a Szeben megyei területet, ahol 2016 augusztusában felmérőtáborot tartottunk.¹¹

A román portával kapcsolatban nem ilyen egyszerű a helyzet, hiszen a viszonylag nagy területen a magyar néprajzi tájegységekhez hasonlóan, azokkal ritkán fedésben inkább más területi határokkal közel azonos számú néprajzi régiót határoz meg a román kutatás. Ennek megfelelően már a porta helyének kiválasztása is eleve olyan kérdés, amelyhez kevésbé rendelkezünk megfelelő szakirodalommal, így az egy szem porta kelti bennem azt az érzést, hogy az árnyalt bemutatás helyett csak egy kötelező feladatot szeretnénk elvégezni. (Ha mégis portában gondolkodunk, egyértelműen a Mezőség kerül előtérbe, ahol a román és a magyar néprajzi terület fedésben van, a több évszázados együttélés és kulturális hatások pozitív oldala kiemelhető.¹²) Éppen ezért sokkal inkább jelképszerű bemutatását tartom végiggondolandónak. Az egyik megoldásnak érzem, hogy a magyar területeken is viszonylag korán megjelent ortodox vagy görög katolikus fatemplom bemutatásával érzékeltessük a román népeség jelenlétét, vagy akár csak szimbolikus értelemben, a tájegység hangsúlyos helyére állított, román nemzeti trikolórral vagy a főtéren elhelyezett magyar és román, vagy

csak román feliratú emlékművel jelezném, hogy a terület Romániához tartozik.¹³ Sőt kihasználva a terület elkülönülését az út alatti átjáró közelébe felépített határállomás is felvillant a gondolkodás során, akár kiegészülve az egyéni látogatók virtuális információ gyűjtő eszközének átadásával.

Az új portákon túl a korábban elképzelt funkciók is változtak az épületek kiválasztása során. Az egyik legnagyobb ilyen részproblémának a tánc megjelenését érzem, amely a Kalotaszeg és a Mezőség épületeit befolyásolhatja. Az eredeti koncepció szerint Kalotaszegen azt a pillanatot szeretttük volna megfogni, amikor az első árus kitette asztalkáját az út mellé. Az építészeti rétegek közül itt tudatosan nem az archaikus szalmafedeles, tornánad gabonát tároló épületet, hanem a többek közt Gyarmathy Zsigáné hatására is terjedő századfordulós fűrészelt, cseréppel fedett, kő lábas modernebb lakot terveztük megjeleníteni. Ezek közül Kalló Ferenc és Márton, a táncos, illetve zenész lakóháza került kiválasztásra, melyben a szellemi örökségben játszott egyéni szerep domborulna ki. Talán ez lenne a múzeum első olyan épülete, ami bizonyos értelemben az emlékház szerepét is magára vállalná. Ezzel a tánc szerepe megkettőződhet, hiszen a Mezőség mellett itt is hangsúlyos szerep juthat neki.

A tánc fő helyszíne ugyanakkor mégis a mezőségi, illetve és/vagy széki porta marad. A tánc, a mozgás óhatatlanul maga után vonja a csoportos foglalkozások igényét. Az eredeti épületek méretei nem teszik lehetővé, hogy a múzeumba áttelepített, eredeti épületben oly jellemző, egy osztálynyi, busznyai, kb. 35-40 ember elférjen, hiszen a falusi táncházak létszáma ritkán közelítette meg ezt a létszámot, és ha megközelítette is, egyszerre ritkán táncolt ennyi ember.¹⁴ Ezért a tánc bemutatására a széki és mezőségi porták végében a mára már szinte eredeti formájában föllelhetetlen, nagyméretű, jármos szerkezetű csűr mintájára kialakított, modern épületet szeretnénk elhelyezni.¹⁵

A moldvai telek esetében a korábban kiválasztott székegyes alaprajzú lakóépület¹⁶ értesítésünk nélkül lebontották, és újabb terepbejárás során sem sikerült hasonló épületre szert tennünk, így arról le kellett mondanunk, hogy bemutassuk a székegy háznak Erdély határán túli megjelenését, és helyette új bemutatási célt kellett keresni. A rekonstrukciót azért vetettük el, mert ezzel már éltünk a torockói lakóház kapcsán. A nemzetiségi létben történő megmaradás kérdésköre olyan terület, amellyel

10 Például étkezésben a hurut, illetve a hurutos leves megjelenítése, mely tapasztalatom szerint, egyaránt gyűjthető Gyergyószentmiklóson, de Szamosújvár környékén is.

11 A kutatást a K105556 számú, Tradíció és modernizáció Erdély néprajzi képének változásában a 19–21. században. Alap kutatás folytatása a Szabadtéri Néprajzi Múzeum Erdély épületegyütteséhez című OTKA pályázat keretében végeztük.

12 Dr. KÓS Károly kutatásai is ezekre az interetnikus kapcsolatokra irányultak, és gyűjtéseit gyakran végezte vegyes lakosságú településeken.

13 A szerző álláspontja, amelyet sem e kötet szerkesztői, sem a Szabadtéri Néprajzi Múzeum vezetése, illetve Tudományos Tanácsa nem támogattak.

14 VARGA Sándor 2015. 87–100.

15 2015 tavaszán Maroslekenécen még találtam ilyen. Kiseb méretű változatai még a marosi Mezőség magyar falvaiban is fel-fel tűnnek. GILYÉN Nándor (2005) két ilyen nagyobb méretű épületet említett, de ezek nyomát nem sikerült föllelnünk.

16 VASS Erika–BUZÁS Miklós 2007. 51. kép 255. Vö: VERESS Sándor (1931) 4. ábra

a 21. századi bemutatásnak fogalkoznia kell, és így vetődött fel, hogy lakóépület helyett egy új közösségi épületet mutassunk be, mely építészeti képeben alkalmazkodik a killéres moldvai ház kialakításához, de funkciójában a közösségi élet terét és napjainkat fogja bemutatni.¹⁷

A tájegységi kutatások során a néprajzi feladatokat házfelelősök látják el. Mindenki a saját területét megismerve igyekszik pontosítani a korábbi elképzeléseket, árnyalja, illetve részletekben kibontja a kiállítás elemeit.

Mivel mindenki számára a kutatható múlt viszonylag szűk szelete a legkézenfekvőbb bemutatási időszak, ezért fő veszélyként megjelent a bemutatási időszakok egységesülése és mához való közelítése. Ezáltal olyan témák szorulhatnak ki a kiállítási prezentációból, mint a kályhacsempe készítés és vele együtt az archaikus tüzelőberendezések többsége. Jelentősen visszaszorulhat a bútorfestés, és éppen ebben az időszakban kevésbé jellemző a székely kapuk állítása is. Eközben a 19. század végét

17 PETI Lehel 2008. 236–239.

követően igazi reneszánszát az 1990-es évek után kezdte el élni a székelly kapu a kutatási területen és Magyarországon, s a mai üzenetek közvetítésén túl megváltoztak a szerkezetének részletmegoldásai is.¹⁸

Mindezek alapján 2015-ben elkészítettünk egy új mátrixot, ahol a korábbi, elsősorban néprajzos, népi építészeti táblázat mellett új, hangsúlyos oszlopokat alakítottunk ki. A vallási hovatartozás helyett és mellett elsősorban a nemzetiségi hovatartozás szerint vizsgáltuk a portákat, a második oszlopban a néprajzi szituáció, bemutatási téma kapott helyet, a harmadik oszlop a természetes kiállítás, illetve múzeumpedagógiai és közönségforgalmi hasznosítás került, az utolsó oszlopba pedig a márnak szóló üzenetet fogalmaztuk meg.

2015 őszén, a MOME munkatársai által mediált együttgondolkodás sok új lehetőséget, célt villantott fel, nagyban hozzájárulva az információk szélesítésének folyamatához. Minden projekt tag a saját portája, területe szempontjából minden kérdést igyekezett megválaszolni, ezzel mélyebben rávilágítva a víz alatti jégrétegekre. De az igazi szűkítés, az álmoknak a lehetőségekhez, befogadhatósághoz, a rögzültséghez kötésének a folyamata elmaradt. Az idei év faladata az építkezés megkezdése és a kiviteli tervek elkészítése mellett az, hogy újra gondolván igyekezzünk egy átgondolt, rétegeiben átfogó, de nem ismétlődő és szájbarágósnal unalmas kiállítás tervezési programot letenni.

A 21. század küszöbén a látogatói igények és a múzeum fogalma jelentősen megváltozott, amire a szabadtéri gyűjteményeknek is reagálniuk kell. A korábbi tervezéssel 2006-ban korszerűek voltunk, ezen az úton haladva

készült el NAGYNÉ BATÁRI Zsuzsanna felelős néprajzossága mellett a múzeum észak-magyarországi falu tájegysége.¹⁹ A múzeum a korábbi „tudomány szentélye” helyett a kulturált szórakozást, tanulást biztosító szolgáltató intézménnyé vált, a cél egyre inkább a látogató bevonása a kiállítási folyamatokba. A korábbi szűk tudományos réteget megmozgató statikus kiállítások helyett a közönség aktivitásán, részvételén alapuló, változó, egyéni igényekre szabható kiállítások felé mozdulunk el. Új fogalmakat kell bevonnunk a gondolkodásunkba: társadalmi hasznosság, piaci verseny, esélyegyenlőség, látogatói csoportok, élethosszig tartó tanulás, fenntartható fejlődés.

Mindezen új szempontok figyelembevétele nem jelentheti az eddigi gyakorlat teljes megtagadását, sokkal inkább azt, hogy az egy biztos alapot jelent, melynek felépítését továbbra is folytatni kell, de nem szabad a tárgykultúra és a tudomány határán megállni, hanem kutatásokkal hozzá kell járulni a közérthetőség, bemutathatóság megteremtéséhez.

A végére maradt a legfontosabb kérdés: megválaszolni azt a dilemmát, hogy végül is kinek készítjük a kiállítást, ki a célközönség? A múzeum legjelentősebb célcsoportját, egyúttal látogatói réteget ma, a kisgyerekes családok jelentik. Vagy megpróbálunk egy olyan tárlatot létrehozni, amely a mai technikai eszközöket digitális bennszülöttként használó, a vizuális kultúrához jobban hozzáláncolt generáció számára is érdekes lehet, oly módon, hogy a megjelenítési formákon, technikai újdonságokon túl a kiállítás tartalma is felkelti érdeklődésüket.

¹⁸ Identitást megjelenítő voltáról Amerikában lásd BALOGH Balázs–FÜLEMILE Ágnes 2015.

¹⁹ NAGYNÉ BATÁRI Zsuzsanna 2014.

IRODALOM

- ANONIM
é.n. *A kultúra fogalmáról.* www.lib.pte.hu/cso-mag/FEEK/MA-Lev/...T.../A%20kultura%20fogalmáról.doc (Letöltés: 2015. május 12.)
- BALOGH Balázs–FÜLEMILE Ágnes
2015 *Egy kapufaragó székely Pennsylvániában.* In: JAKAB Albert Zsolt–KINDA István (szerk.): *Aranykapu. Tanulmányok Pozsony Ferenc tiszteletére.* Kolozsvár, 261–273.
- GILYÉN Nándor
2005 *Az erdélyi Mezőség népi építészet.* Terc Kft., Budapest
- IBSEN, Henrik
1973 *Peer Gynt.* Áprily Lajos fordítása. Budapest
- Dr. KÓS Károly
2000 *A Mezőség néprajza.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely
- NAGYNÉ BATÁRI Zsuzsanna
2014 *Tájegység születik: szabadtéri kiállítások rendezéseinek kérdései az Észak-magyarországi falu tájegység esettanulmánya alapján.* Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre
- PETI Lehel
2008 *A moldvai csángók vallásossága. Hagományos világbép és modernizáció.* Lucidus Kiadó, Budapest
- RUDNAK Ildikó
2010 *A multikulturális környezet kihívásai a magyarországi nagyvállalatok vezetői körében.* Doktori értekezés. Szent István Egyetem, Gödöllő. www.szie.hu/file/tti/archivum/Rudnak_Ildiko_ertekezés.pdf (Letöltés ideje: 2017. január 28.)
- VARGA Sándor
2015 *Térhasználat a mezősegi táncos házban.* In: *Ház és Ember 27. A Szabadtéri Néprajzi Múzeum Évkönyve.* BERE CZKI Ibolya–CSERI Miklós–SÁRI Zsolt (szerk.), Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre, 87–100.
- VASS Erika–BUZÁS Miklós
2007 *Erdély épületegyüttes a Szabadtéri Néprajzi Múzeumban.* In: *Ház és Ember 20. A Szabadtéri Néprajzi Múzeum Évkönyve,* CSERI Miklós–BERECZKI Ibolya–KOVÁCS Zsuzsa (szerk.), Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre, 227–268.
- VERESS Sándor
1931 *Adalékok a moldvai csángók tűzhelyeihez.* In: *Néprajzi Értesítő XXIII. 1. 27–30.*

Miklós Buzás

'ONION' RATIONALISING MATRIX FOR THE TRANSYLVANIAN BUILDING COMPLEX

In the first phase of the planning of the regional unit, because of tight financial resources, the arrangement of the items to be presented was of profound importance, thereby eliminating superfluous duplications. During the past ten years our knowledge has become more comprehensive, numerous new people and ideas have been involved in the planning process, new priorities have been identified while others were dropped. The number of buildings have somewhat increased and the time of presentation has also changed in certain places.

In the autumn of 2015 the collaboration with the professionals of MOME produced many new opportuni-

ties and objectives, which substantially encouraged new information and aspects to emerge. However, confrontation of the process with reality did not take place in the end.

In this publication I am trying again to draw up a subjective constricted plan of my own with the aim of producing a new clear-cut summary that considers the opportunities and possibilities the buildings provide, their situation in space, not denying though that this is a personal view of mine. The article is not intended to be an ex cathedra statement, but rather to open a dialogue.

Miklós Buzás

„ZWIEBEL“ RATIONALISIERUNGSMATRIX ZUM GEBÄUDEKOMPLEX SIEBENBÜRGEN

In der ersten Planungsphase der regionalen Einheit hatte die Einordnung der vorzustellenden Phänomene in Matrix eine große Bedeutung wegen der knappen Mittel. Dadurch wurden überflüssige Parallelen herausgefiltert. In den vergangenen 10 Jahren erweiterte sich unser Wissen, viele neuen Teilnehmer wurden in den Planungsprozess einbezogen und viele neuen Gedanken tauchten auf. Neue Gesichtspunkte kamen ins Blickfeld, andere gerieten in den Hintergrund. Der Gebäudebestand wurde größer und die Zeitepoche der Vorstellung wurde hie und da geändert.

Im Herbst 2015 rückte das gemeinsame Überdenken mit den MOME Mitarbeitern viele neuen Möglich-

keiten und Ziele ins Licht zum Prozess der Erweiterung der Informationen beitragend. Jedoch ist eine richtige Verengung und Anschluss an die Realität ausgeblieben.

In dieser Publikation möchte ich ein subjektives, schmaleres Programm erneut gestalten, hauptsächlich mit dem Ziel, dass eine neue, überschaubare Zusammenfassung entsteht, die die Möglichkeiten und Gegebenheiten der Gebäude sowie ihre räumliche Anordnung beachtet, jedoch nicht leugnend, dass dies meine Meinung ist. Der Artikel soll keine ex cathedra Äußerung sein, ich möchte damit eher eine Diskussion ermutigen.

Gémeskút ágasa, mögötte villanyoszlop. Ragály, 1985. (CSERI Miklós felvétele)